

○ Te koop: schrijver

- Tegen elk aannemelijk bod -

Volgens het nieuwe kabinet is kunst voor de elite en niet voor de gewone man. De subsidies worden teruggeschroefd en de kunstenaar moet werken aan zijn eigen verdien capaciteit. Maar wat zijn de mogelijkheden om als zelfstandig kunstenaar eigen inkomsten te verwerven? Toneelschrijver Jibbe Willems onderzoekt het mecenaat en de elite en zet zichzelf en zijn toneelwerk daarbij als casus in.

Jibbe Willems

Dat schreeuwen dat deden mijn kinderen maar één keer...

“Op twintig november hebben ze met z’n allen mogen blèren, die kunst- en kitchenaars in hun roze tuinbroeken, brandneteltruien en met dat rare haar van ze. Mooi hoor, hebben ze hun feestje gehad en nu aan het werk. We pakken ze de riem af en dan moeten ze zelf maar leren om die broek op te houden. En anders gaat die riem er als een zweep overheen. Dat tuig moet een baan zoeken. Subsidieverslaafd uitschot dat gratis geld krijgt voor hun hobby, waar alleen drie uitgedroogde vegetariërs met een oedipuscomplex op zitten wachten. Want het is toch zo. Zitten ze drie uur naar een gebakken ei te kijken en daar vangen ze dan drie ton voor. In de naam van Cultuur; een waandenkbeeld dat we uit naam van duizenden zelf uitgeroepen intellectuelen in een dwangbuis intraveneus toegediend krijgen. Hoe meer belastinggeld het kost, des te beter gaan de macramé-hippies

zich voelen. Is het misschien een idee om zelf geld te verdienen met de getoonde kunsten? Ja, want wél zwaar idealistisch zijn, maar tegelijkertijd een Balkenende-plus-norm uit publieke middelen betaald krijgen. Oprotten moeten ze, met hun tofu-dansjes en hun tenenkrommende theaterbullshit. Als het niet mooi is, verdient het niet om betaald te worden. Kunst is pas goed als het geld oplevert en het is pas mooi als een brede laag van de bevolking dat vindt. Die grotschilder in Lascaux heeft toch ook nooit een cent subsidie gehad? Of van Gogh? Kregen Mozart of Beethoven of Bach misschien geld van de overheid? Kregen Homerus of Shakespeare een toelage van het Fonds voor de Letteren? Gesubsidieerde kunst is geen echte kunst, dat is een werkverschaffingsproject. Die jankbedelaars moeten werken voor hun geld. En subsidies helemaal wegbezuinigen. Dan zal je zien welke prachtige bloemen er gaan groeien. Ecologisch is het allang bekend dat de meeste variatie voorkomt op de armste bodem. Dat geldt voor planten en dat geldt voor vissen, dus waarom niet voor de kunst? Zonder centen en met ellende is een goede muze! Op die manier komen écht talent en échte kunst eerder boven drijven en wordt het kaf van het koren gescheiden. En daarbij is kunst in ons land toch alleen weggelegd voor de happy few met een inkomen vanaf vier keer modaal. En wij moeten de hobby van de linkse elite betalen? Nee, bedankt. Opvoeden die subsidie-infuus-verslaafden. En dat schreeuwen dat deden mijn kinderen maar één keer. Paar flinke optaters en ze wisten waarom ze huilden, ze hebben het daarna nooit meer geprobeerd.”

*“We zijn lang genoeg een JAderland geweest,
en nu zijn we eindelijk weer een NEEderland;
NEE tegen geldverslindende subsidievreters,*

*NEE tegen de hobby's van de linkse elite,
NEE tegen die dure onbegrijpelijke onzin:
NEE, NEE, driewerf NEEderland"*

Vooroordelen en tegenargumenten

Ik ben toneelschrijver. Het is mijn werk om personages te verzinnen en die personages woorden te geven. Maar de woorden hierboven heb ik niet verzonnen. Die woorden zijn geen gefantaseerde monoloog, geen overdreven tekst van een reactionair figuur. Het is een collage van reacties, redeneringen en argumenten van mensen die zich graag 'de gewone man' noemen. Een bloemlezing van teksten die ik op straat heb gehoord, in de kroeg, in kranten heb gelezen en op televisie heb gezien. Commentaren van mensen die reageren op *Geen Stijl*, *Het Algemeen Dagblad* en *De Telegraaf*, maar ook op de sites van *Trouw*, *het NRC*, *de Volkskrant*. Op de site van cultuurjournalist Robbert van Heuven et cetera. Het is een verzameling aanvallen op kunst en cultuur, op de (linkse) elite en op de kunstenaars zelf. Ik heb me de afgelopen weken voor het eerst in mijn leven voor kunnen stellen hoe het is om onderdeel te zijn van een minderheid die door een grote groep in de publieke opinie veracht wordt. Of in ieder geval door een groep met een grote stem. Het is geen prettig gevoel. En het debat loopt niet meer via de lijnen van feitelijke argumenten en tegenargumenten. Het is sentiment tegen ressentiment. Een debat gevuld met haat, wrok, onjuistheden en vooroordelen. En het ergste is dat de 'tegenstander' niet gevoelig is voor argumenten. De 'tegenstander' luistert niet naar redelijkheid, gelooft er zelfs niet meer in. De feiten waarop de 'tegenstander' zich beroept en die steeds terugkomen in het debat zijn:

Kunstenaars zijn lui en hebben allemaal een uitkering.
Kunstenaars zijn gek en maken lelijk en onbegrijpelijk werk.
Kunstenaars verdienen veel geld van onze belastingcenten.
Als kunst goed is, dan levert het vanzelf geld op.
Een goede kunstenaar moet lijden voor zijn kunst.
Kunst is pas goed als veel mensen het mooi vinden.
Er is bijna geen publiek voor kunst.
Kunst is voor de elite en niet voor de gewone man.

Er zijn genoeg argumenten om deze vlijtig neergepende agressie van repliek te dienen. Argumenten die ik nu al zo vaak voorbij heb horen komen dat ik ze bijna als bekend veronderstel, maar het kan geen kwaad af en toe te blijven herhalen wat we weten.

We weten dat een kunstenaar werkt voor zijn geld. Dat zijn kunst voor hem geen hobby is, maar een noodzaak. Waar hij vaak een opleiding voor heeft gehad, al is een diploma geen garantie voor een goed lopende beroepspraktijk. We weten dat een kunstenaar keihard moet werken om rond te komen, dat de gemiddelde acteur bijvoorbeeld 14.000 euro per jaar verdient. Twintig procent onder het minimumloon. We weten dat niet iedere kunstenaar raar haar heeft. Of een brandneteltrui. We weten dat het bedrag dat in Nederland naar cultuur gaat een relatief klein bedrag is, nog geen half procent van de begroting. We weten dat 200 miljoen bezuinigingen op 18 miljard een schijntje is; zo'n vijftien kilometer snelweg. We weten dat korten op cultuur niet het probleem oplost van ouderenzorg, onderwijs, immigratie of criminaliteit. We weten dat een stad met een rijk cultureel aanbod een stad is met een prettig vestigingsklimaat. We weten dat er per jaar meer kaartjes voor cultuuruitingen

worden verkocht dan kaartjes voor het betaald voetbal. We weten dat het moeilijk is voor de kunsten om kostendekkend of winstgevend te zijn. We weten dat Van Gogh nauwelijks kon leven van zijn werk. Dat hij zonder financiële ondersteuning van zijn broer niet de mogelijkheid had gehad de werken te maken die nu door miljoenen bewonderd en bezocht worden. Dat Shakespeare werd ondersteund door de graaf van Southampton. Dat de Griekse stukken door de gemeenschap mogelijk werden gemaakt. Dat vele kunstenaars in hun tijd werden ondersteund door kerk of koning; de overheid van hun tijd. Dus dat overheidsteun van alle tijden is. We weten ook dat Joop van den Ende, Albert Verlinde, André Rieu, et cetera, profijt hebben van subsidies, alleen al door de gesubsidieerde zalen waarin ze staan.

En zo kan ik doorgaan met argumenten tegen de aanvalsgolven die op kunst af komen. Maar het werkt niet. Mensen geloven niet wat ze lezen, ze lezen wat ze geloven. Ze nemen alleen argumenten op die hun standpunt versterken en gooien informatie die het tegendeel aantoonst weg. Het is prettiger vast te blijven houden aan een mening dan het pad van kennisvergaring te betreden met het risico dat je je wereldbeeld bij moet stellen.

Wat er nu aan de hand is, is dat cultuursubsidies als zondebok neergezet worden. Een briljant staaltje *framing* van de PVV, dat zo heftig doorwerkt dat het lijkt alsof de ellende in het land voor een groot deel opgelost kan worden door de kunstsubsidies af te schaffen. Het lijkt een groots gebaar, een krachtdadige actie. En het CDA en de VVD gunnen het Geert Wilders, omdat het een relatief kleine ingreep is in het grote geheel, maar met enorme symbolische waarde. Blijkbaar vindt

de regering cultuur niet belangrijk genoeg om de verhoudingen in het gedoogkabinet op scherp te stellen, en Geert Wilders en consorten hebben hun puntje gescoord. Want één van de hardnekkigste en steeds terugkerende argumenten is dat kunst voor de elite is en niet voor de gewone man.

Wat is elite?

Elite is zo'n term die lekker bekt. Die te pas gebruikt wordt en vooral ook te onpas. Een term die vanzelfsprekend klinkt en waarvan verondersteld wordt dat iedereen weet wat het inhoudt en hoe het gebruikt wordt. Maar zodra je erover na gaat denken en feiten probeert te verzamelen, loop je al snel vast in cirkelredeneringen, vooroordelen en connotaties. Ik in ieder geval wel. Dus vóór ik kan bekijken of het klopt dat kunst voor de elite is en niet voor de gewone man, moet ik erachter komen wat elite is.

Ik wend mij tot de historici Antonius Schulte en Cor Smith. Zij vertellen mij dat op het moment dat er in de eerste agrarische samenlevingen een overproductie ontstaat, er mensen opstaan die een leidende rol kiezen. Dat zou je kunnen zien als het ontstaan van een elite. In de loop der tijd zijn die elites steeds van karakter veranderd. In de Middeleeuwen vormden adel en geestelijken de elite, maar ontstond er ook een nieuwe groep: handelaren die geld verdienen en ook een vinger in de pap willen krijgen. Deze handelaren zijn de burgerij, ofwel de bourgeois, die een nieuwe elite vormt die tegenover de oude adellijke elite komt te staan. Deze elite onderscheidt zich van de rest van de bevolking door de beschikking over macht, geld en kennis. Een bestuurlijke, economische en intellectuele elite dus.

Maar elite is een dynamisch gegeven. Tegenwoordig is de elite veel diffuser. Er is geen kleine groep die het op alle fronten voor het zeggen heeft. Er is een groep bestuurders, maar dat is weer een heel andere groep dan de *captains of industry* en de bankiers die de financiële touwtjes in handen hebben. En de intellectuelen staan daar weer een beetje naast. Het zijn grote groepen - met overlap - en in de twintigste eeuw (vooral na de Tweede Wereldoorlog) is er meer opwaartse sociale mobiliteit mogelijk dan daarvoor. Het arbeiderskind kan nu naar de universiteit.

Maar, zegt Cor Smith, de elite is inmiddels bijna niet meer zichtbaar. Het punt is dat je het nauwelijks meer een elite kan noemen, omdat de groep die in redelijk goede welstand leeft vrij groot is in Nederland. Wat dat betreft kun je zeggen dat we in Europa de elite op wereldniveau zijn, aangezien de helft van de wereldbevolking uit paupers bestaat. Uiteindelijk is een elite de groep mensen die het voor het zeggen heeft en er zijn natuurlijk ook een heleboel mensen die boven het gemiddelde uitsteken omdat ze bepaalde vaardigheden hebben. Dat kun je ook een elite noemen. Schrijvers, onderzoekers, wetenschappers, denkers. De intelligentsia. Ja, zegt Cor Smith, er is in dit egalitaire Nederland een elite. Die kan je onderscheiden in een bestuurlijke elite, een economische elite en een intellectuele elite.

Nu terug naar de opmerking: kunst is elitair en dus niet voor de gewone man. Welke elite wordt in die opmerking bedoeld? Niet de bestuurlijke elite, lijkt me. Dat zou betekenen dat kunst er is voor de mensen die de leiding hebben in ons land. Dezelfde mensen die de bezuinigingen erin knallen en de BTW verhogen. En wat Geert Wilders ook zegt of wil, als je twintig jaar in de politiek werkt en met een flink aantal mensen

in de kamer zit – in een gedoogconstructie nota bene – dan maak je deel uit van de bestuurlijke elite. Ik kan me niet voorstellen dat hij bedoelt dat kunst er alleen voor hem en de zijnen is. Zeker niet als hij zichzelf, en met hem vele andere politici, afficheert als een gewone man. Dan zou de opmerking 'kunst is elitair en dus niet voor de gewone man' zichzelf tegenspreken. Dus we schrappen de optie bestuurlijke elite.

De economische elite schrappen we ook. Als kunst er alleen zou zijn voor de *captains of industry*, de bankiers en de CEO's, dan zou er niet zoveel ophef zijn over minder geld of hogere belastingen. Sterker nog, ik durf te beweren dat als kunst een belangrijk gegeven zou zijn voor de financiële wereld, er geen bezuinigingen of belastingverhoging doorgevoerd zouden worden. De veroorzakers van de crisis worden gestraft met overheidssteun, dus ik kan me niet voorstellen met 'elite' in de onderzochte stelling de economische elite wordt bedoeld.

Blijft over de intellectuele elite. En volgens mij komen we daar bij de kern. De intellectuele elite, in de woorden van Cor Smith, is de groep mensen die 'er' bovenuit steekt omdat zij bepaalde vaardigheden bezit. Schrijvers, onderzoekers, wetenschappers, denkers. Hoger opgeleide mensen, met een interessegebied buiten hun eigen kring of wereld. Mensen die waarschijnlijk ook kunst weten te waarderen. En dus elitair zijn. En zo komen we in de volgende cirkelredenering: kunst is voor de elite want de elite is voor de kunst. Kunst is elitair, omdat de intellectuele elite van kunst houdt. De intellectuele elite houdt van kunst, dus kunst is elitair. Op die manier is het statement 'kunst is elitair' feitelijk correct, maar betekenisloos.

De opmerking gaat dan ook niet om het uiten van een feit, het is een waardeoordeel. Een negatief waardeoordeel: kunst is elitair en dus verdacht. In dit waardeoordeel is het verkeerde woord gebruikt. Het gaat er niet om of kunst elitair is, het impliceert dat kunst snobistisch is. Dat kunstliefhebbers arrogant zijn, uit de hoogte, zich onderscheiden door zich te beroepen op een verfijndere smaak en in het algemeen behept zijn met een flinke dosis, zoals Bosma het noemt, volkshaat.

Nu vraag ik mij af of dát waar is. Uit eigen ervaring, bij het bezoeken van theater, concerten of musea, zie ik een zeer breed publiek. Uit alle lagen van de bevolking. Van chic tot shabby, van oud tot jong, van rijk tot arm. Ik kan niet zeggen dat er in mijn omgeving veel welgestelde mensen rondlopen, maar wel veel mensen die van cultuur houden. Misschien heb ik een blinde vlek, maar ik kan niet zeggen dat het snobs zijn. Of volkshaters. De cijfers ondersteunen dit ook: er gaan per jaar meer mensen naar culturele uitingen dan naar het betaalde voetbal. Er houden zich in Nederland zo'n acht miljoen mensen bezig met een vorm van culturele expressie. Zijn dat allemaal snobs? Is geen van hen een gewone man? Want in de opmerking 'kunst is elitair en dus niet voor de gewone man' zit het hem in dat 'en dus'. 'En dus' niet voor de gewone man. Maar wat is dan de gewone man?

De ontevreden mens

Volgens deze redenering is een gewone man, zodra hij naar bijvoorbeeld een toneelstuk gaat, direct al elitair en dus geen gewone man meer. Want kunst is niet voor de gewone man. Zo draai ik meteen al vast. Wie is die gewone man toch?

Volgens mij wordt de term 'de gewone man', net als de term 'elite', misbruikt voor politiek gewin. Blijkbaar leven we in een tijd waarin 'de gewone man' een begeerlijke positie is. Politici willen niet alleen doen voorkomen dat ze er voor hem zijn, ze willen vooral benadrukken dát ze hem zijn. Nederland bestaat vooral uit gewone mannen, dus moeten we ervoor zorgen dat de gewone man het naar zijn zin heeft.

Wie is die gewone man? De hardwerkende, meestal blanke, misschien niet al te hoog opgeleide Nederlander, ik weet het niet, die ontevreden is over de staat van het land? Die bang is voor invloeden van buitenaf en die invloeden buiten de deur wil houden? Die vindt dat hij te veel belasting betaalt, geld waar hij hard voor werkt en dat naar uitkeringen, subsidies en multiculturele onzin gaat? Dingen waar hij niets mee heeft en niets aan heeft. En sinds de opkomst van de onderbuik manifesteert de gewone man zich in de anderhalf miljoen mensen die op de PVV hebben gestemd. Want laten we eerlijk zijn, daar hebben we het over. We hebben het niet over de gewone man, dat is een term die net zo vrijblijvend en invulbaar is als 'de elite'. We hebben het hier over de ontevreden mens. Niet de grootste groep, maar wel de groep met de grootste stem, omdat de gedachte dat anderhalf miljoen kiezers serieus genomen moeten worden als consequentie heeft dat een veel grotere groep kiezers genegeerd wordt.

Wat mij opvalt, en dat lijkt een belangrijk kenmerk van de ontevreden mens te zijn, is dat er hier nauwelijks behoefte is aan opwaartse sociale mobiliteit. Eeuwenlang hebben mensen geprobeerd om aan hun sociale cirkel te ontsnappen door scholing en economische vooruitgang. Zij wilden door

verandering of het kopiëren van gedrag en uitlatingen ‘een klasse hoger’ komen. Het lijkt wel of opwaartse mobiliteit niet meer nastrevenswaardig is. De cultuurpessimist in mij zegt dat dat misschien niet vreemd is in een wereld waarin je beroemd kunt worden door beroemd te zijn, waarin je van spelshow naar spelshow kunt trekken en waarin Paris Hilton een voorbeeldfiguur is. Waar het gelijkheidsideaal ooit een instrument was voor verheffing, om mensen kansen en mogelijkheden te bieden, is het nu een instrument als een zeis, om alles wat boven het maaiveld uitsteekt de kop af te snijden. Terwijl de elite toegankelijker is dan ooit. Je hoeft niet in rijkdom geboren te zijn, je hoeft niet tot de adel te zijn verheven, je hoeft je alleen maar open te stellen voor de dingen die je niet kent.

In positieve zin is elite een kwaliteitsoordeel, een keurmerk. Maar het heeft een negatieve bijklank gekregen. Mensen worden er boos van. De gedachte is dat als iets niet binnen het eigenbelang valt, het geen persoonlijk nut heeft. En wie ergens bovenuit probeert te stijgen, die is het slimste jongetje van de klas dat bespuugd en gepest wordt. Niemand wil er meer bij horen; elitair is een scheldwoord geworden. Het grootste compliment dat je van de ontevreden mens kunt krijgen is dat je zo gewoon bent gebleven. En kunst is niet gewoon.

Toen ik begon te denken over de opmerking ‘kunst is elitair en dus niet voor de gewone man’ dacht ik dat ik het makkelijk van tafel kon krijgen. Dat die opmerking onzin was, omdat ik kunst niet als elitair beschouw en mezelf best als een gewone man zie. Maar het is een cirkelredenering en die bijt zichzelf altijd in de staart. Dus ik moet het elitaire van de kunst omarmen en

me afzetten tegen de negatieve betekenis die het heeft gekregen. Het is de term ‘de gewone man’ die misbruikt wordt. De gewone man is gekaapt door de ontevreden mens, die bij mij toch een ander gevoel teweegbrengt. Dus ik zou de opmerking willen veranderen in ‘kunst is voor de elite en niet voor de ontevreden mens’.

Wat is kunst?

De ontevreden mens definieert zichzelf door zich af te zetten. De ontevreden mens definieert zichzelf door op te sommen wat het niet is. De ontevreden mens is niet multicultureel, de ontevreden mens drinkt geen thee, de ontevreden mens gaat niet naar cultuur. De ontevreden mens vindt alles wat niet binnen zijn eigen belang valt nutteloos. En dus moet het worden afgeschaft. Moslims moeten worden afgeschaft. Thee moet worden afgeschaft. En kunst moet worden afgeschaft. Niet dat de ontevreden mens denkt dat hij dan wel tevreden wordt, nee, de ontevreden mens wil dat alle andere mensen ook ontevreden zijn, want dan zijn we pas echt gelijk. Want ‘als ik niet, dan jij ook niet.’

Wat maakt dan dat kunst niet voor de ontevreden mens is? Wat is kunst dan? Dat is een glibberig pad waar iedere definitie meteen een uitglijder in zich herbergt. Ik wil het toch proberen.

Voor mij is kunst geen afgesloten wereld. Voor mij is kunst voor iedereen die verder durft te kijken dan zijn eigen zelfbehoud. Voor mensen die niet bang zijn in verwarring te raken. Voor mensen voor wie twijfel een manier is om verdieping in het eigen denken te veroorzaken. Voor mensen die hun mening willen laten borrelen in plaats van laten

stollen. Voor mensen die bereid zijn een plek in hun hoofd en hun hart te reserveren voor de dingen die ze niet begrijpen. Kunst is een plaats die buiten de geijkte normen en waarden valt. Waar minderheidsopvattingen, sociaal niet gewenste en maatschappelijk of juridisch niet geaccepteerde opvattingen onderzocht kunnen worden, zonder dat dat direct op rellen of gevangenisstraf uitdraait. Waar een plaats is voor het absurde en het irrationele, een plaats voor alles wat in de werkelijkheid niet mag of mogelijk is. Kunst biedt een platform voor de wereld die in ieders hoofd zit; de *wat-als*-plaats, waar de fantasie zit, maar ook de twijfel. Waar de onzekerheid zit, maar ook de hoop. Waar de grootheid zit, maar ook de frustratie. Kunst helpt die *wat-als* om te zetten in iets constructiefs: in zelfkennis of kennis van de wereld en de mensen die daarin rondlopen, in verbazing, in een nieuw perspectief, in verbondenheid.

Zonder kunst worden mensen robotjes. Ontevreden wezens die denken dat vraag en aanbod alles bepaalt. Die niet rondlopen in een wereld, maar in een gigantische McDonalds waar alles draait om efficiëntie, beheersbaarheid, berekenbaarheid en voorspelbaarheid. En alle gevoelens die niet op 'winst' zijn gericht – zowat alle gevoelens dus – worden zo volstrekt nutteloos. En alle twijfel, frustratie, onzekerheid en angst hoopt zich op tot het knapt. Een land zonder kunst is een gesloten land, dat alles wat niet in de pas loopt uitsluit, dat in de zwakkere de zondebok ziet, dat alles wil verwijderen wat afwijkt. Een land van haat en ressentiment. Een land zonder kunst is een ziek land. Of zoals columnist Bas Heijne het in de Volkskrant beschreef: "Een kunstvijandige samenleving is een samenleving die niet langer naar zichzelf wenst te kijken, die niet meer in staat is over zijn eigen horizon

te kijken en alleen nog eenduidigheid nastreeft. Een samenleving die niet langer nieuwsgierig is naar wat een mens tot mens maakt en de relatie met andere mensen onderzoekt. Zo'n samenleving is, lijkt me, een gevaar voor zichzelf."

Dus laat kunst elitair zijn, maar laten we de term dan terugveroveren op de ontevreden mens. Laten we elite tot een geuzennaam maken, zoals 'de gewone man' ook een geuzennaam is geworden. En laten we vooral niet de ontevreden mens proberen te overtuigen, want die laat zich niet overtuigen. Laten we de gewone man binnen halen, dat enorme reservoir aan weldenkende mensen die open staan voor een wereld die groter is dan hun eigen huiskamer. Een groep die in ieder geval groter is dan anderhalf miljoen simplistische wensdenkers, die denken dat je alleen de zondebokken weg hoeft te sturen voor een easy fix. Een groep die weet dat het interessanter is de piramide van Maslov te beklimmen, dan gelijkheid te bereiken door de top eraf te zagen. Of door iedereen die zich opricht pootje te haken.

En dan nog, we zijn een kenniseconomie. Een hoog opgeleid land kán niet zonder een intellectuele elite. Dus ik zeg JA, kunst *is* elitair. Maar niet in de zin van onbegrijpelijk, ontoegankelijk en alleen voor de rijke happy few. Integendeel, iedereen is welkom. Ik denk dat we ons niet te veel moeten richten op de schreeuwende ontevreden mens. Die kunnen we niet tevreden krijgen. We moeten onze tegenargumenten blijven geven en we moeten duidelijk aan blijven geven waarom kunst en cultuur belangrijk zijn, we moeten onze armen open blijven houden en ja, misschien zelfs uit de ivoren

torens komen. Maar niet door op de knieën te gaan zitten, niet door te geloven dat kwaliteit bepaald wordt door economisch nut en een meerderheidsargument. Dus ja, ik geloof in de elite, maar ik geloof niet in 'de gewone man' als tegenstander, als fotonegatief. Het fotonegatief is de ontevreden mens. De ontevreden mens wil dat er bezuinigd wordt. En de ontevreden mens krijgt zijn zin.

Ik heb er in ieder geval weinig geloof of hoop in dat de financiële kaalslag die voor de kunsten dreigt afgewend zal worden vóór dit kabinet valt. Dus laat ik maar eens luisteren naar de rauwgeschreeuwde falsetstem van het internet. Hoe kan ik zelf mijn broek ophouden als ze mijn riem afpakken... Is het mogelijk om als individuele kunstenaar, als toneelschrijver, eigen verdien capaciteit en ondernemerschap te ontplooiën. Kan ik ongesubsidieerd geld verdienen met mijn vak?

Te koop: schrijver

Eén oktober las ik de kleine paraaf over cultuur in het regeerakkoord *Vrijheid en Verantwoordelijkheid*. Daarin stond:

“Het kabinet wil meer ruimte geven aan het particulier initiatief en de overheidsbemoediging beperken. Bij het verstrekken van subsidies wordt voortaan eerst gekeken naar de mogelijkheden eigen inkomsten te verwerven. Er komt meer aandacht voor de verdien capaciteit van cultuur. Kunstenaars worden meer ondernemend en gaan een groter deel van hun inkomsten zelf verwerven.”

Een paraaf direct uit het hart gegrepen van de vele *reaguurders* die anoniem en ongenueanceerd hun gal spuwen op het internet, terwijl de angst me om mijn eigen hart sloeg.

Afhankelijk van particuliere bijdragen in een tijd waarin de kunsthaat welig tiert? Eigen inkomsten verwerven terwijl bedrijven en zelfs landen op de rand van de financiële afgrond staan? Welk sadistisch brein verzint zo iets, alsof je naar de voedselbank wordt gestuurd om te collecteren voor het goede doel. Maar na de eerste appelflauwte probeerde ik het meer 'Zen' aan te pakken. Ik dacht aan het Chinese karakter voor crisis, dat opgebouwd is uit twee tekens. Het teken voor gevaar en het teken voor kans. Ik dacht, laat ik niet in het gevaar blijven hangen en op zoek gaan naar de kansen. Ik dacht, als ik ondernemender moet worden, laat ik dan ook ondernemender worden. Ik dacht, ik bied mezelf te koop aan.

Maar goed, waar begin je? Ik begon, zoals iedere Nederlander die anno nu iets te koop aan wil bieden, op Marktplaats. Ik maakte een profiel aan, zette mijn ziel en een grote foto op het internet onder de magische woorden 'tegen elk aannemelijk bod'. Ik kreeg advertentienummer driehonderd vijftien negentig miljoen, vijfhonderdzevenduizend, achthonderd eenenvijftig en bungelde vervolgens in de onderste regionen in de hardcore hel van de digitale markt van vraag en aanbod.

Na een paar dagen kreeg ik een e-mail van het marktplaats-team: *“Beste Jibbe Willems. Uw advertentie staat nu negen dagen op marktplaats en inmiddels hebben drie bezoekers uw advertentie bekeken.”*

Drie. Dat was ikzelf, mijn vriendin en een onbekende. Al liet ik de kleine mogelijkheid open dat de onbekende kijker een vermogende liefhebber was die me zou overladen met eigen inkomsten, had ik toch een knagend voorgevoel dat de stormloop op mijn ziel uit zou blijven. Marktplaats had gelukkig

wel een paar ideeën om me op weg te helpen. Tegen betaling konden ze er een topadvertentie van maken, me omhoog plaatsen of zelfs op de homepage zetten. Zo begon mijn zoektocht naar particulier geld er eerder op te lijken dat ik mijn eigen particuliere geld uit de zak liet kloppen. Om te kijken of ik op een andere manier aandacht kon genereren, heb ik een persbericht verstuurd naar de Telegraaf, het AD, de Volkskrant, de Trouw, de NRC, de nrc*next en de Gelderlander. Toen Kluun zich had ingeschreven voor een *datingsite* stond de pers er vol van, dus een schrijver die zichzelf verkoopt mag zich toch wel verheugen op een berichtje op pagina 23? Maar waar 'Kluun' en 'datingsite' op Google nog zo'n zeventhonderdduizend resultaten krijgt, bleef mijn resultaat uit. Natuurlijk heb ik de status van Kluun niet, zelfs binnen de kleine marge van het toneel heb ik nauwelijks een status, dus met mijn naam kan ik geen aandacht genereren. En daarbij, wie zoekt er nu een schrijver op Marktplaats, hoe weten de bezoekers van die site nou dat ze mij willen? En wie een schrijver zoekt, gebruikt daar zelden Marktplaats voor. Dus het werd tijd om het anders aan te pakken.

Het werd tijd op zoek te gaan naar een mecenas. Niet het kruimelwerk van Marktplaats, maar een filantroop die begaan is met een berooide toneelschrijver en in ruil voor een goed gevoel, persoonlijk contact en het opvijzelen van een imago zijn of haar beschermende vleugels om mij heen zou slaan.

Professor Sigrid Hemels, auteur van het boek *Mecenaat en Fiscus*, vertelt in een interview met de NOS-radio dat het mecenaat tweeduizend jaar geleden is begonnen met de naamgever van het mecenaat, de rijke Romein Gaius Cilnius

Maecenas, die de kunsten ondersteunde. Ze vertelt dat het mecenaat altijd erg belangrijk is geweest voor de kunsten, maar dat de overheid het initiatief vanaf de Tweede Wereldoorlog naar zich heeft toegetrokken. De grootste bijdrage kwam vanaf dat moment niet meer van het particuliere initiatief. Nu de overheid zich terugtrekt, is een cultuuromslag nodig. In Nederland hebben we geen *culture of giving*, en Hemels betoogt dat er voordat je een *culture of giving* kan hebben, een *culture of asking* nodig hebt. Je moet weer leren de mecenas aan te spreken, een relatie met hem aan te gaan.

Dat klinkt logisch. Ik moet actief op zoek naar een mecenas en niet verwachten dat een advertentie op Marktplaats, of het simpelweg kenbaar maken via een persbericht, mij het geld op gaat leveren dat ik nodig heb om een beroepspraktijk te onderhouden. Maar waar vind je een mecenas? Waar vind je iemand die geld heeft, die potentieel geïnteresseerd is in de kunsten of in ieder geval bereid is een kunstenaar te ondersteunen en die gevoelig is voor status – een schrijver onder je hoede nemen is immers een statusobject. Een jacht kan iedereen kopen, maar een toneelschrijver? En dan het liefst iemand die via de kunsten een gedeukt imago op kan vijzelen, een andere kant van zichzelf kan laten zien of door middel van iets dat ik schrijf een eigen visie over het voetlicht kan brengen. Waar vind je in Nederland een welgesteld persoon die ik over kan halen mij als gunsteling te nemen?

*Geachte Mevrouw Nina Storms,
Grootheid wordt in Nederland zelden op waarde geschat.
Liever trappen wij alles wat zich boven het maaiveld verheft
direct terug de moerasgrond in, dan dat we geïnspireerd raken*

door succes en de succesvollen als voorbeeld koesteren. En als het iemand lukt om met geheven hoofd recht op te blijven staan, dan houdt de gure wind van kleinzielige kritiek en hooghartige jaloezie niet op met razen. In andere delen van de wereld worden sterke vrouwen bewonderd om wat ze hebben bereikt, maar op dit vlakke stukje aarde word je al pootje gehaakt zodra je aanstalten maakt voor de troepen uit te lopen. Dit is een land van warm gekoesterde wrok en slechte verliezers, vol kinderen die meedoen aan het spel, maar zodra ze de knikkers verloren hebben gaan zeuren dat ze de spelregels niet hebben begrepen.

In dit land mag bewondering nooit vrij van ironie zijn, maar ik bewonder u. Tegen de hijgerige publieke opinie in vind ik u een bijzondere vrouw die veel bereikt heeft en onterechte en onevenredig zware kritiek te verduren heeft. Ik hekel de manier waarop de gemakzuchtige media u bejegenen en elk weerwoord razendsnel in het belachelijke trekken, waardoor uw kant van het verhaal nauwelijks serieus de ruimte krijgt. Natuurlijk hoeft u zich niet te verdedigen, maar een klimaat waarin een verdediging al afgeserveerd wordt voordat die is aangehoord is typerend voor het bekrompen en kleinburgerlijke denken dat hier in zwang is.

Waarom ik u schrijf is het volgende: ik ben toneelschrijver en gebruik de verdichting van de taal om ideeën en verhalen over te brengen. Ik wil mijzelf graag in dienst van u stellen, om door middel van de poëtische vorm uw gedachten en uw succes over het voetlicht te brengen. Kortom, ik bied mijzelf aan als uw gunsteling, om een ander geluid in een andere toonhoogte te laten horen.

Ik hoop dat deze brief in u een welwillende lezer vindt en dat u geïnteresseerd bent in mijn voorstel.

Hoogachtend, Jibbe Willems.”

Ik heb deze brief via haar woordvoerder, Kay van der Linde, naar Nina Storms gestuurd. Ik wist niet zo goed wat ik kon verwachten. Soms moet je, als je niet ten onder wilt gaan aan realisme - dat vaak een ander woord is voor pessimisme - de beren op je weg bestrijden met wensdenken en valse vooronderstellingen. In dit geval: zit Nina Storms op mij te wachten? Ze heeft veel geld, veel tijd en wellicht veel verveling. Misschien staat ze welwillend tegenover een nieuw speeltje in de vorm van een toneelschrijver. Dus ja, Nina Storms zit op mij te wachten.

Ik stel me Nina Storms voor in een oorfauteuil, dat frêle lichaam van haar dat opgeslokt wordt door een zitmeubel. Ze rookt een dunne sigaar, heeft een glas goede cognac in laten schenken en kijkt tevreden hoe haar Pieter het vuur oppoekt. Met een breekijzer. Ze glimlacht, ja, maar toch mist er iets in haar leven. Ze heeft alles en alles binnen handbereik. En ze doet de dingen die ze doet met smaak. Het krantenartikel dat ze las, over de miljardair in India die een eigen torenflat heeft laten bouwen van zevenentwintig verdiepingen inclusief zeshonderd man personeel, riep bij haar enkel wrevel op en een afkeer van die slechte smaak. Er moet een andere manier zijn om te genieten van grenzeloze vrijheid en een bodemloze beurs. En dan leest ze mijn brief. Een toneelschrijver, ja, die had ze nog niet. We spreken gedrieën af in een veel te duur restaurant, waar ik met zweterige handjes een glaasje water en de goedkoopste salade bestel, omdat ik niet wil dat ze denken dat ik van hen profiteer. De kennismaking verloopt goed, het klikt en zoals Shakespeare zijn Southampton kreeg, krijg ik mijn Storms.

In de maanden die volgen schrijf ik, in ruil voor een warm huis en voedselpakketten in de koelkast, een serie sonnetten die later uitgegeven worden als *Gedichten voor Nina*. Met titels als *Thumbs Up*, *Het Stormt in Nederland* en *De Wereld on 'n line-tje* een bundel die Nina met warmte en tevredenheid vult. Matthijs van Nieuwkerk belt, of ik in DWDD wil komen om erover te vertellen. En ik, stom en ijdel als ik ben, zeg ja. *Live* in de uitzending is de eerste vraag van Matthijs of ik het meen. Of ik Nina werkelijk bewonder. Of ik de sonnetten die ik voor haar heb geschreven vanuit de grond van mijn hart op papier heb gezet, of vanaf de bodem van mijn portemonnee. Tegenover me slijpt Jort Kelder alvast zijn messen. Wat moet ik antwoorden? Moet ik in mijn rol blijven als gunsteling van Nina Storms, mijn integriteit op het spel zetten en mijn werk gelijkstellen met de maker? Of moet ik eerlijk zijn en zeggen dat het me om het geld te doen was, dat je offers moet brengen in de zoektocht naar een mecenas? Moet ik mezelf beschermen of moet ik mezelf verdedigen? Hoe lang kom ik weg met een dubbele moraal?

Het begon me te dagen dat er grenzen zijn aan hoeveel ik van mezelf wil verkopen. Aan de andere kant, als je jezelf dan bij het nekvel grijpt en op de markt smijt, moet je niet bang zijn om vuile kleren te krijgen. Maar mijn vrees bleek voorbarig. Nina Storms liet niets dan stilte van zich horen en Kay van der Linde reageerde ook niet meer op mijn e-mails. Het werd tijd de wereld van de wensdroom te verlaten en de dorre paden van de werkelijkheid te betreden.

Programma CultuurMecenaat

Ik mail professor Sigrid Hemels (die van het radio-interview over haar boek *Mecenaat en Fiscus*) op de Erasmus

Universiteit en vraag haar hoe een kunstenaar aan een mecenas kan komen. Welke strategie het beste is om in contact te komen met een weldoener en, hopelijk, zaken te kunnen doen. Ze mailt terug dat ze op dit moment een groot aantal verzoeken daarover krijg - wat ik me kan voorstellen - en zegt dat het voor haar zowel op grond van haar concurrentiebeding als fysiek niet mogelijk is om individueel advies te geven - wat ik me ook kan voorstellen. Wel geeft ze me een aantal tips, onder meer dat ik een stichting op moet richten om fiscaal als goed doel gezien te worden. Ze verwijst me ook door naar een consultancybureau dat als intermediair fungeert tussen de potentiële filantroop en de fondsenwerfers van de kunsten. Zulke bureaus helpen culturele instellingen om donateurs te vinden en maken gebruik van een netwerk van eventuele mecenasen. Zo is er het bureau Kunst en Zaken dat het programma CultuurMecenaat runt. De naam zegt het al: een bureau dat de cultuur en het mecenaat met elkaar verbindt. Ik stuurde een brief naar projectmanager Francisca Martens, met de vraag of zij mij kon helpen in mijn zoektocht naar een mecenas.

Allereerst nodigt ze me uit voor de basisworkshop particuliere fondsenwerving. Interessant, maar gericht op mensen die zich al binnen een culturele instelling bezig houden met fondsenwerving. Omdat ik een individuele kunstenaar ben, wil ze me doorverwijzen naar het kantoor in Amsterdam dat de WWIK uitvoert en daaraan gekoppeld kunstenaars ondersteunt bij het opzetten van hun beroepspraktijk. De WWIK is de Wet werk en inkomen kunstenaars. Een uitkering voor kunstenaars waarmee ze hun inkomen aan kunnen vullen als ze met hun werk te weinig verdienen om rond te komen.

Afgezien van het feit dat het nieuwe kabinet van plan is de WWIK af te schaffen, is dit ook juist het tegenovergestelde van het pad dat ik wil bewandelen. Ik wil niet afhankelijk zijn van de overheid om in mijn inkomen te voorzien, integendeel, ik onderzoek mijn eigen verdien capaciteit en ben op zoek naar privaat geld.

Als ik mevrouw Martens hierover mail, zegt ze dat ik een mecenas over het algemeen onder mijn vaste publiek kan vinden. Voor culturele organisaties is het makkelijker om op dat gebied iets in gang te zetten dan voor de individuele kunstenaar. Het zou iemand moeten zijn die passie heeft voor mijn werk en ook nog eens beschikt over een goed gevulde portemonnee. Tja...

Micromecenaat

Ze geeft me ook nog een andere tip. Als ik op zoek ben naar alternatieve financieringsbronnen zou ik eens moeten kijken naar *crowdfunding*. Een tip die Sigrid Hemels me ook al gaf. Zo is er de website VoordeKunst.nl, waarop kunstenaars een project kunnen aanbieden en bezoekers van de site kunnen kijken of ze bepaalde projecten willen ondersteunen met een financiële bijdrage. Dus in plaats van het zoeken naar één grote mecenas, proberen om een groot aantal kleine mecenasen bij elkaar te schrapen.

Ik bezoek de site en het ziet er goed uit. Verschillende projecten worden aangeboden en zo te zien is er ook al een aantal projecten gerealiseerd. Het enige probleem is dat ik geen project ben. Het is een interessante manier om geld bijeen te krijgen, maar ik denk niet dat ik veel succes zal boeken als ik mezelf op deze site te koop zet. Want ik ben

vooral nog op zoek naar een mecenas die mij wil onderhouden en niet naar een manier om één specifiek project te financieren.

Als ik verder zoek, kom ik op de site MicroMecenas.nl van beeldend kunstenaar Niels Jansen, ook een vorm van *crowdfunding*, maar meer op een kunstenaar dan op een project gericht. Het micromecenaat, aldus Niels Jansen, gaat uit van een groep liefhebbers die per persoon een relatief bescheiden bedrag ter beschikking stellen aan de kunstenaar. Tezamen verschaffen de micromecenasen de kunstenaar een solide basis voor verdere inhoudelijke ontwikkeling. In ruil voor een bijdrage geeft Niels een grafisch werk van zijn hand en substantiële korting op het werk van de kunstenaar. Nu ben ik geen beeldend kunstenaar. Ik ben toneelschrijver en ontwikkel halffabricaten, teksten die hun werk pas gaan doen als ze op toneel worden gebracht, een proces waar een hele hoop andere mensen mee gemoeid zijn. Zonder regisseur, acteurs, technici, et cetera, blijft er van mijn werk niet veel meer over dan letters op papier. Ik kan niet via een site stukjes voorstelling aanbieden aan een groep mensen die mij wil ondersteunen.

Maar het idee is goed. Kan ik mezelf aanbieden aan een groep mensen die als het ware een abonnement op mij neemt? In ruil daarvoor kan ik ze bijvoorbeeld een lezing van eigen werk aanbieden, ik kan ze vertellen over en vergezellen naar een eigen voorstelling en ik kan op gezette tijden langs komen om te vertellen over mijn bezigheden. In Arnhem, waar ik woon (volgens mevrouw Martens moet ik het immers dicht bij huis zoeken), heb je Stadssociëteit de Kade: een groep mensen die geïnteresseerd is in kunst en eens per maand bij

elkaar komt in de bovenzaal van café Dudok om te genieten van culturele activiteiten. Een perfecte groep om een *pilot* mee uit te voeren. Ik mail de voorzitter met mijn voorstel. Deze vindt het een prikkelend idee, maar is inmiddels voorzitter af en stuurt mijn voorstel door naar de nieuwe voorzitter. Ik wacht nog steeds op antwoord.

Armlastige kunstenaars

Ondertussen keer ik terug naar mijn zoektocht naar een mecenas. Bij CultuurMecenaat heb ik bot gevangen, maar er zijn meer van dat soort bureaus. Ik stuur een brief naar Filantropia, bureau voor Fondsen en filantropen. Ik krijg een brief terug van Rosa Gortz, waarin ze schrijft dat er geen informatie voorhanden is betreffende privé-personen die geïnteresseerd zijn in het ondersteunen van kunstprojecten. De individuele kunstenaar zou er moedeloos van worden. Ook stuurt ze een artikel uit het NRC-Handelsblad mee over het mecenaat, met onder andere een interview met mevrouw Maya Meijer Bergmans. De kop luidt: 'Ik wil iets tot stand brengen'. Mevrouw Bergmans vertelt hierin dat ze er plezier in heeft culturele initiatieven tot bloei te brengen, eigenaresse is van de Westergasfabriek en als mecenas betrokken is bij Den Haag sculptuur, Holland Festival en het MC Theater. Kortom, een vrouw die ik moet spreken. Maar hoe kom je in contact met zo iemand? Je kan niet zomaar een mailtje sturen naar mecenas@hotmail.com. Ik besluit een e-mail te sturen naar de Westergasfabriek en krijg een reactie van haar *Personal Assistant* Greta in 't Veld. Je weet dat je dichterbij de top komt als je met *personal assistants* te maken hebt. Haar P.A. mailt dat mevrouw Meijer druk bezet is en weinig tijd heeft om mij te woord te staan, maar dat ik een week later een kwartier lang telefonisch contact mag hebben.

Ik bel haar en vraag hoe ze mecenas is geworden, maar dat vindt ze een groot woord. Ze geeft geld aan verschillende goede doelen, maar wat ze voor de kunsten doet, ziet ze meer bedrijfsmatig. Zoals ze de Westergasfabriek als een bedrijf runt, waarbij culturele instellingen maar een halve huur betalen en initiatieven die opgestart worden op den duur rendabel moeten worden. Zo gebruikt ze haar geld om een stuk stad op te knappen. Ze gelooft niet dat de cultuur helemaal particulier gefinancierd kan worden. "De basis moet de overheid zijn, maar toch kan er meer verantwoordelijkheid genomen worden vanuit de sector zelf. Instellingen moeten worden aangemoedigd meer te doen en handreikingen krijgen hoe ze dat voor elkaar moeten krijgen. Ze zijn niet gewend de boer op te gaan, dus je kan niet van de ene op de andere dag zeggen dat alles uit particulier vermogen gehaald moet worden. Dat lukt niet. Kunstinstellingen moeten nog leren hoe met het mecenaat om te gaan. Je moet bij mij niet aankomen met een A4-tje en dan denken dat ik wel even geld stort. Het ontbreekt vaak aan goede, uitgewerkte voorstellen. Na het interview in de NRC ben ik overspoeld met telefoontjes, van musea in de problemen tot en met armlastige kunstenaars. Ik geef niet aan alles, je moet kiezen, op een gegeven moment is het mooi geweest."

Ik val even stil. Ik heb geen goed, uitgewerkt voorstel. Ik heb een Shakespeare-fantasie waarin de armlastige kunstenaar vrij gehouden wordt van het ploeteren in de modder van het dagdagelijkse leven, geen powerpoint-presentatie met groeicurves en te verwachten rendement. Ik vraag of ze tips heeft voor iemand die bij haar aan komt kloppen.

“Mensen die geld over hebben”, zegt ze, “mensen uit het bedrijfsleven, zijn gewend aan de manier waarop bedrijven zijn georganiseerd: voor wat hoort wat. De vragende culturele partijen zijn een andere bloedgroep. Die moeten nog leren hoe ze deze mensen aan hun kant krijgen. Het zijn nu verschillende werelden. Kunstenaars gaan vaak hoog in de boom zitten ten opzichte van private partijen. Je moet niet alleen maar zeggen ‘stort maar, ik regel het verder wel’, dat werkt niet. De mensen die je benadert willen niet zomaar het bos in worden gestuurd. Betrek ze bij wat je doet, hou ze op de hoogte, stuur ze een paar keer per jaar een mailtje met de stand van zaken. Maar je moet vooral met een goed verhaal komen, duidelijk maken wat je wil. Je moet je verplaatsen in de tegenpartij. Voor veel kunstenaars is een goed inhoudelijk verhaal blijkbaar niet vanzelfsprekend. En je moet je verhaal met passie brengen, je doel moet duidelijk zijn, waarom dat belangrijk is. Als je geen goed idee hebt, dan schiet het ook niet op.”

We praten nog een tijdje verder. Ze gelooft niet dat kunst alleen voor de elite is en niet voor de gewone man, dan maak je het leven wel heel simpel. Misschien dat cultuur voor een groot gedeelte van de bevolking misschien wat minder toegankelijk is, maar dat de musea in Den Haag laatst gratis entree hadden en dat ze toen ze er langs reed zulke lange rijen zag dat ze het gevoel had dat er een volksopstand was uitgebroken. Ze vertelt dat er via bijvoorbeeld musical en André Rieu stapjes omhoog gemaakt kunnen worden, maar dat er wel iets moet zijn waar die stapjes dan naartoe kunnen. Dat de overheid de basis moet zijn en blijven voor cultuur-financiering en dat wat men elitair noemt ook goed is, omdat daar de ideeën en veranderingen vandaan komen. De meest

vernieuwende ideeën komen vanuit techniek, wetenschap en kunsten, niet vanuit de zakenwereld.

En ondertussen verlies ik alle moed om mij aan te bieden als gunsteling onder haar mecenas-vleugels. Mijn Shakespeare-fantasie is duidelijk uit de tijd. Je moet als kunstenaar een duidelijk en concreet plan aan kunnen bieden en dat heb ik niet. Ik moet de slag naar het bedrijfsmatige denken maken. Als we afscheid nemen, zegt ze dat ze onlangs ook door een zekere Diana van Maasdijk is geïnterviewd, in het kader van een onderzoek naar het mecenaat. Naar hoe de slag van een *culture of asking* gemaakt kan worden en wat instellingen moeten doen om alternatieve particuliere financiering aan te boren.

Fundraising is Friend-raising

Diana van Maasdijk runt het bureau Philian Consulting, een bedrijf dat, net als CultuurMecenaat en Filantropia bemiddelt tussen filantropen en instellingen. Ik schrijf haar een brief. Ze e-mailt me terug:

“Geachte heer Willems, beste Jibbe, Helaas kan ik je niet helpen omdat ik geen hulp aan particuliere zoektochten geef naar particulier geld.”

Als ik haar vraag waarom zij, net als de andere bureaus, geen ondersteuning bieden aan de zoektocht van de individuele kunstenaar blijft het stil. Wel mailt ze me een aantal artikelen over het werven van fondsen voor stichtingen en goede doelen. Uitgangspunt is: ‘financieel in staat zijn om te geven, is niet synoniem met bereid zijn tot - hoe die bereidheid aan te boren?’

Het belangrijkste om een *major donor* te werven is relatiemanagement: je moet een open en inspirerende band met donateurs opbouwen, die op de hoogte houden van je activiteiten en betrekken bij je werk. Het is vaak verspilde moeite om ze via telemarketing of *direct mail* te benaderen, *face to face* werving blijkt vaak het effectiefst. “In het Engels spreekt men over *fundraising is friend-raising*”, zegt Diana van Maasdijk, “mijn ervaring met *majordonor*-programma’s heeft me geleerd dat *majordonorfundraising* ‘*best-friend-raising*’ is. Denk aan je beste vrienden. Wie zijn ze? Waarom zijn ze je beste vrienden? Waarom blijven ze je beste vrienden? Waarschijnlijk zijn je beste vrienden diegenen die je het beste kennen. Ze maken deel uit van je leven. Je houdt contact met ze in goede en slechte tijden. Je vraagt hen om advies, tijd, en je beseft onbewust dat je ze iets terug moet geven en dat wil je ook graag. Wil je grote donateurs krijgen? Dan zal het systeem dat je opzet er dáár dus op gericht moeten zijn.”

Jeetje, ga er maar aan staan. Ik moet dus niet op zoek naar geld, ik moet op zoek naar vrienden. Vrienden met geld. Vrienden die ik uitkies, vanwege hun geld. Diana van Maasdijk zegt dat het vinden van potentiële *major* donateurs echt niet zo moeilijk is: de meerderheid maakt waarschijnlijk al deel uit van je netwerk. Nu kan ik me voorstellen dat dit voor bepaalde culturele organisaties en grotere instellingen waar is, maar voor mij, als individuele kunstenaar zou ik echt niet weten waar ik moet beginnen. Maar het is belangrijk om eerst contact te maken. En dan om een lange adem te hebben, want, zegt van Maasdijk: “het duurt al gauw een jaar of drie voor er sprake is van serieus rendement. En dan heb je ook wat; supporters die je als vrienden ziet, waarmee je een persoonlijke band hebt, waarmee je open communiceert op

basis van wederzijds vertrouwen. Begrijp wat ze nodig hebben, wat hun waarden zijn, dat ze zich gewaardeerd voelen door wie ze zijn. Dat is goed, want je moet er niet aan denken dat het werven van grote giften een trucje wordt. Integendeel, het moet echt zijn, gebaseerd op waarden en normen die je met elkaar deelt.”

Je moet dus in contact komen met filantropen, een band met ze opbouwen, vriendschap zelfs. En als dan uiteindelijk het moment nadert voor de giftvraag, dan is de *case for support* belangrijk. Volgens Don Distelberg, auteur van *Ten essentials for a succesful major donor solicitation program*, is dat het fundament voor je giftvraag met informatie over je missie, je visie, je geschiedenis, de huidige stand van zaken, uitdagingen en kansen en voorgestelde oplossingen. Dit statement moet gepassioneerd en noodzakelijk zijn en heeft als doel de donateur te informeren over het specifieke doel van een gift, maar ook over bijvoorbeeld salaris- of kantoorkosten. Dus niet alleen waaraan het geld precies uitgegeven zal worden, maar ook wat het exclusieve effect en de impact van de grote gift zal zijn. Het belangrijkste is dat het effect van de gift vooraf goed wordt uitgelegd en dat later gemeten kan worden wat het resultaat is. De fondsenwervende organisatie moet aannemelijk maken dat de wijze waarop het werk vandaag gedaan wordt, volgende generaties zal helpen en een verschil maakt in de wereld.

Samengevat komt het zowat neer op een fulltime baan, want hiernaast betogen Don Distelberg en Diana van Maasdijk dat je een constant onderzoek moet doen naar de wensen en verlangens van je huidige en potentiële donoren, dat je genoeg moet weten over je donoren zodat je ze kan

benaderen als individuen die je kent, dat je een specifiek plan voor elke gever hebt. Verder moet je bestuur betrokken zijn bij de projecten en de gevers en op de hoogte van de donaties, moet je vrijwilligers inzetten en, heel belangrijk, meerdere manieren vinden om je gever te bedanken, zodat zijn gift constant en stijgend zal zijn.

Maar ook als je minder kapitaalkrachtige donors zoekt voor meerdere kleine bijdragen, werkt het min of meer zo, schrijft Andy Robinson in het handboek *The Major Gift Ask*: “Om succesvol te zijn in het ontvangen van een substantiële bijdrage heb je mensen in je gemeenschap nodig die over de middelen beschikken om een donatie te doen en wellicht geïnteresseerd zijn in je doel en je hebt toegang tot deze individuen nodig. De sleutel hiertoe is het hebben of ontwikkelen van een persoonlijke relatie met een potentiële gever en begrijpen wat de potentiële gever motiveert. De belangrijkste principes zijn dat mensen geven aan mensen, dat dus hoe hoger de bijdrage die je zoekt, hoe persoonlijker het contact moet zijn. Hoe hoger de bijdrage is, hoe langer de persoonlijke investering moet zijn.”

Ik heb de Quote 500 gekocht. Ik dacht, ik blader wat rond, pik er een paar namen uit en stuur die mensen een brief. Maar afgezien van het feit dat ik geen idee heb hoe ik de miljonairs uit de Quote kan bereiken, blijkt dus ook dat dit niet de manier is om ze te benaderen. Nu ben ik in het donker met een blaaspijp besjes aan het schieten in de hoop een mammoet te vellen. Mijn uitgangspunten van deze zoektocht naar een mecenas staan haaks op de realiteit van de particuliere fondsenwerving. De moed is mij in rap tempo in de schoenen gezakt.

Glibberig terrein

Een individuele kunstenaar op zoek naar een mecenas staat bijna synoniem met een bedelende nietsnut. Ik moet mij niet als kunstenaar opstellen, maar als een onderneming. En ik moet niet gericht zijn op geld binnen krijgen voor de ondernemer, maar op het product. Dat mag in het zakenleven logisch zijn, mijn eerste gedachte over het mecenaat zat anders in elkaar. Ik zag mezelf voor een mooi bedrag bewonderende poëzie schrijven voor Nina Storms waarna de kachel weer even aan kon. Of als toneelschrijver opdraven op feestjes van de *rich and very rich*, maar zo werkt het dus niet. Wat ik zou moeten doen is een stichting oprichten (dat is belastingtechnisch het gunstigst voor donateurs). Mensen om me heen verzamelen, zoals een zakelijk leider, productie en een *creative crew*. En daarmee projecten de wereld in proberen te zetten. Dat is eigenlijk hetzelfde als een toneelgezelschap oprichten en subsidies aanvragen.

Buiten de wereld van de filantropie is er een overheid die op basis van bepaalde objectief veronderstelde criteria het geld verdeelt. Dat is natuurlijk geen perfect systeem, maar in principe wordt er wel gestreefd naar een manier waarop het algemeen en/of cultureel belang het beste wordt gediend. Bij het werven van particuliere fondsen zijn de criteria opeens een stuk minder objectief. Natuurlijk zijn de voorwaarden die gericht zijn op ‘algemeen belang’ vage begrippen, maar een op particulier geld gericht financieringsstelsel gaat over persoonlijke interesses van gevers en, blijkbaar, een gevoel van vriendschap. Het kan niet anders of er blijven dan culturele initiatieven liggen die toch van grote waarde zijn.

En dan kom ik op glibberig terrein, want als het mij niet lukt om particulier geld te vinden, maar toch door wil gaan als toneelschrijver, moet ik dus betogen dat mijn culturele initiatief van grote waarde is...

Ik moet mijn artistieke legitimiteit onder de loep nemen en dan komen tamelijk existentiële vragen in me op: wie zit er op mij te wachten? Wat is mijn nut? Economisch gezien zal ik als bijvoorbeeld callcenter-medewerker waarschijnlijk meer bijdragen aan het maatschappelijk belang dan als kunstenaar. Dan begeef ik me immers in de markt van vraag en aanbod, doe ik werk waar behoefte aan is, ontvang ik loon en betaal ik ongesubsidieerde belasting. Terwijl ik, kort door de bocht, als kunstenaar betaald wordt met de belasting van anderen. Dan ben ik een parasiet die profiteert van het werk van anderen, zonder daar een meetbaar wezenlijke bijdrage tegenover te stellen. Pas als ik een product aflever waardoor ik particulier geld binnen kan krijgen, ben ik in staat om zonder subsidie in mijn eigen levensonderhoud te voorzien. Wat zegt het over de kwaliteit van mijn werk als me dat niet lukt?

Want ik kan de kunst als geheel verdedigen. Ik kan de podiumkunsten, en dan vooral toneel - wat toch een van de kwetsbaarste takken is - en het belang ervan verdedigen. Moeilijker wordt het om de waarde van de individuele kunstenaar te verdedigen, of specifieker; mijn waarde. Wat is mijn bijdrage aan de kunsten, waarom verdien ik het om daar mijn tijd aan te besteden, om daar geld voor te vragen? Economisch gezien kost ik meer dan ik oplever, dus moet ik kunnen vertellen wat mijn maatschappelijk of overstijgend belang is. Dat is moeilijk.

Handelaar in twijfel

In mijn analyse van de elite en in mijn zoektocht naar een mecenas, ben ik terecht gekomen in het moeras van de mentaliteit van vandaag. Ik ben in drijfzand gelopen en iedere beweging die ik maak trekt me verder de diepte in. Wie ben ik om geld te vragen, of het nou is aan de overheid of aan de welgestelde particulier? Hoe kan ik mezelf verkopen, als ik niet goed weet wat ik verkoop? Als alles economie is, waar pas ik dan in? Iedereen weet dat je om iemand te verleiden een flinke dosis zelfverzekerdheid nodig hebt, zo gaat het ook met het verleiden van een filantroop: je moet zeker zijn over wie je bent, wat je doet en wat je biedt.

De meerwaarde van kunst boven commercie is dat in de kunst de mislukking gekoesterd wordt, maar een mislukking verkoopt niet goed. Hoe kan ik aan de ene kant met een gezond arrogante houding mijn product verkopen, terwijl ik aan de andere kant met iedere voorstelling die ik schrijf worstel, op een gebied waar onzekerheden vanzelfsprekender zijn de zekerheden, waar twijfel en vragen zelfs noodzakelijk zijn? Als handelaar in twijfel is mijn product per definitie een vraagteken, en een vraagteken is moeilijk te *marketen*, zowel in het huidige politieke klimaat als in het bedrijfsleven.

Ik heb een donkere wolkgevoel over het vermogen van kunst om haar legitimiteit te bewijzen in een tijd waarin de mentaliteit van velen zéér de andere kant op gaat. Tegelijkertijd houd ik de hoop en eigenlijk ook de overtuiging dat deze mensen, de kunstenaars en de kunstliefhebbers, ook deze storm zullen doorstaan en dat er altijd kunst zal blijven, maar hoe en of ik zelf deze storm zal doorstaan is de vraag.

Wat ik moet doen en blijven doen is geestverwanten zoeken en vinden, mensen die dezelfde obsessies en interesses delen als ik, die mij kunnen uitdagen en aanvullen. Mensen met wie ik samen sterk sta. Mijn kracht zit er niet in mezelf te verkopen of een product af te leveren dat in de markt te zetten is. Maar in combinatie met een regisseur, met acteurs, met een gezelschap of een productiehuis wordt die kracht vanzelf sterker. Ik ben niet geschikt om geld af te tappen, of om drie jaar lang te investeren in een 'vriendschap' om daarna enorme giften te ontvangen, de onoprechtheid ervan stuit me tegen de borst, om nog maar te zwijgen van het feit dat ik niet zou weten waar ik moet beginnen of hoe ik het aan moet pakken.

Ondertussen moet ik tegen de bierkaai blijven vechten, moet ik blijven geloven in de toegevoegde waarde van kunst en cultuur, hoe vaag ook de begrippen, hoe kwetsbaar ook, en moet ik kunst blijven verdedigen tegen valse argumenten en misplaatst sentiment. Ik moet doorgaan met wat ik doe. Ik moet de gaatjes en de plekjes aan de onderkant vinden en daar als onkruid doorheen proberen te blijven woekeren. Ik moet de twijfel en de mislukking blijven stimuleren, ik moet mijn anti-helden de scherpe randjes op laten zoeken. En als er een mecenas is die zich daardoor aangesproken voelt, hoop ik dat we goede vrienden kunnen worden.

Ik sluit af met een gedicht voor Nina Storms. Ik heb het haar opgestuurd, maar tot op heden nog geen reactie mogen ontvangen.

Het stormt in Nederland

Liever dan de flauwe bries heb ik de storm die razend over ons lage maaiveld blaast en jaagt op de sidderende kleine mens die zijn kleine vileine woordjes klaagt

die zich verbergt tussen de tarwehalmen met gebogen rug en knikkende knietjes die zich verbergt tussen de voedermaïs met zijn giftige galgroene jaloezietjes.

Liever dan tegen iemand op te kijken slaat hij zijn bloeddorlopen oogjes neer om zo hoogmoedig voort te kruipen

maar hoe hij ook om genade smeekt zodra de storm zijn kop op steekt zal hij nog in een glas water verzuipen.

Jibbe Willems (1977) is in 2003 als theatermaker afgestudeerd aan de Toneelacademie Maastricht en werkte sindsdien als acteur en theatermaker bij onder andere ZTHollandia, NTGent en Het Huis van Bourgondië. Maar hij is in de eerste plaats schrijver. Voor Frascati Producties schreef hij *Roest* (2007), *Taxi* (2008) en *Proeve voor een schrijver* (2009): een zelfbedacht laboratorium waarbij hij vijf toneelschrijvers vroeg om hem een opdracht te geven. Na vijf weken lagen er vijf teksten: oefeningen in zeer uiteenlopende onderwerpen en stijlen. Recente toneelteksten zijn *Mac* (2009, Toneelschuur Haarlem), *Texel/Texas* (2010, Huis van Bourgondië

i.s.m. Theater Bellevue) en *Barry* (2010, Syndicaat). Zomer 2011 gaat *Oscar en zijn Moeder* (Michiel de Regt) op de Parade in première en op Over 't IJ speelt *Eindland* (Toneelgroep ECHO i.s.m. Generale Oost). Daarna volgen *Cuba Libre* (Theater Bellevue) en *Noem hem Pinocchio* (Oostpool).

Deze tekst werd door Jibbe Willems in het kader van FrasLab voorgedragen in Frascati op 10 en 11 december 2010.